

תפילה – המהר"ל

ספרו של רבי יהודה ליוואי (אריה) מפראג, **המהר"ל**, "נתיבות עולם" עוסק בעקרונות רבים. החלק בספרו בו מדבר על התפילה נקרא 'נתיב העבודה'. טעם הדבר הוא שבימינו, כשבית המקדש עודנו חרב, התפילה היא עבודת ה' שלנו, והיא מחליפה את עבודת הקרבנות. כך כותב המהר"ל:

"העבודה אל השם יתברך אשר יש לישראל בגלותם, שהוא בכל מקום – הוא התפילה.

ובפרק קמא דתענית (בפרק ראשון במסכת תענית, דף ב' ע"א) תניא (-שנינו): "לאהבה את ה' אלוהיכם ולעבדו – זו תפילה, או אינו אלא (=או אולי זו) עבודה? – תלמוד לומר "בכל לבבכם" – איזה עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפילה". הרי התפילה היא עבודה אל השם יתברך. ומה שנקרא התפילה 'עבודה' – כמו שבארנו זה למעלה: כי התפילה שמתפלל האדם אל השם יתברך מורה שהאדם נתלה בו יתברך וצריך אליו, ואין לו קיום זולתו, והנה זהו אלוהותו יתברך, שכל הנמצאים צריכים אליו ותלויים בו יתברך, עד שהכל אל השם יתברך".

המהר"ל פותח ומסביר את משמעותה של הברייתא שלומדת שה'עבודה' שכתובה בפסוק היא תפילה. עצם העבודה שהאדם מתפלל לה' ופונה אל ה' בבקשות שהוא צריך להם – מראה שהאדם תלוי באלוהים ולא יכול להתקיים בלעדיו. זה ביטוי של האלוהות בעולם שכל היצורים בעולם תלויים בו. כל המציאות נמשכת ממנו. לכן הם מפנים אליו את הבקשות ולא לגורם אחר.

"ולפיכך התפילה היא עבודה אל השם יתברך ולא היראה מן השם יתברך, שאין זה (=היראה) נקרא 'עבודה', כי אין זה מורה שהאדם נתלה בו יתברך, אבל התפילה מורה שהאדם נתלה בו יתברך, והוא יתברך הכל, ברוך הוא וברוך שמו על הכל. שכל עניין התפילה שהוא מתפלל אל השם יתברך – לפי שהוא צריך אל השם יתברך ונתלה בו יתברך ואין קיום לו בעצמו כי אם בו יתברך ולכך מתפלל אליו על כל צרכו. וכאשר האדם נתלה בו יתברך – כאילו הוא נקרב אליו, שכל [דבר] אשר הוא תולה באחר – הוא נקרב ונמסר אליו. ולפיכך התפילה היא עבודה גמורה אל השם יתברך. ודבר זה עוד יתבאר".

כשאינו פונה למישהו בבקשה, הדבר מעיד שאנו זקוקים לו. באותו אופן, כשהאדם פונה לה' בתפילה הוא מעיד שהוא זקוק לו עבור בינה, רפואה, גאולה, שלום ואפילו עבור עצם החיים. כשה' רוצה לחיות ברייה, הוא מחייה אותה, וכן להיפך. כך ש"כל הנבראים צריכים אליו ותלויים בו". בתפילה אני "נתלה על ה'" – מתדבק בו ומתחבר אליו. לכן, תפילה אינה יראה. שכן יראה אמנם מבטאת את המימד של המרחק בין ה' לאדם אך לא את התלות של האדם בבורא. לעומת זאת התפילה מבטאת את התלות המוחלטת, שזו עבודה – כפי שקרבן מבטא שכל החיים מוקרבים וממילא קרובים לה' יתברך.

לאחר שהמהר"ל מבאר את פעולת התפילה על נפש האדם, הוא מלמד כיצד האדם מוסר באמת את כל חייו לה', ובכך מתדבק בו. הדברים החשובים בחייו של האדם הם גופו, נפשו (מידותיו והעולם הפנימי שלו) וכספו. הכסף הוא חיצוני לאדם, נפשו היא פנימית, והגוף מחבר בין אלו לאלו:

והתפילות האלו אשר תקנו, הם שלש תפלות: תפילת שחרית, תפילת מנחה, תפילת ערבית. ויש לשאול: למה אלו שלש תפלות, בזמנים אלו? ויש לפרש על דרך הפשט: מפני כי ראוי שישעבד האדם עצמו אל השם יתברך בעבודתו, הן בגופו הן בנפשו הן בממונו. וכדכתיב "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" [דברים ו]. וכבר התבאר כי אלו שלשה נרמזו בפסוק "ואהבת": [א.] גופו נרמז [במילים] "בכל לבבך" ופירשו רבותינו זכרונם לברכה – "בשני יצריך: ביצר הטוב וביצר הרע" [ברכות נד ע"א] וידוע כי יצר הרע הוא בגופו של אדם. [ב.] "ובכל נפשך" – אפילו אם נוטל נפשו. [ג.] "ובכל מאודך" – אפילו נוטל ממונו.

כל אחת מהתפילות הקבועות שאנו מתפללים יום-יום, היא כנגד אחד מהמרכיבים הללו. שחרית כנגד הגוף, מנחה כנגד הממון וערבית כנגד הנפש:

"... ומפני שבשחרית, שינה של שחרית היא ערבה על האדם ביותר ... וכאשר האדם ישן שינה של שחרית וחפץ ותאב האדם להיות נמשך אחר השינה, שהוא (-שהיא) גופנית [ת] ביותר, כי אין לך [דבר] שהוא גופני כמו הישן, ש(-כי) לא נשאר רק הגוף ואין הנפש פועלת [ת] כלל... וצריך להתגבר האדם ולעמוד משנתו ולהתפלל – ובזה משעבד האדם גופו אל השם יתברך כאשר גובר על גופו.

ותפילת המנחה היא בעיקר (=בזמן החשוב של) היום, והאדם בזמן הזה מתעסק בעסקים אשר (לוחצים) על האדם ביותר, והוא פונה מעסקיו אל התפילה – ובזה משעבד ממונו אל השם יתברך. וכאשר הוא בערב, אשר האדם כבר הוא יגע מן העסקים והטרדות שהיה לו עד אותה שעה, ונפשו מבקשת מנוחה, ודבר זה שייך לנפש, לפי שהנפש היא בעלת מלאכה ובעלת תנועה, ובלילה היא מבקשת המנוחה והמרגוע ועל ידי השינה חוזרת לתיקונה. וכמו שדרשו (חז"ל) על פסוק "חדשים לבקרים רבה אמונתך" – בשר ודם אדם מפקיד בידו פיקדון חדש והוא מחזיר אותו אליו בלוי ומקולקל, והאדם מפקיד רוחו ונפשו ביד הקב"ה והוא יגע ומקולקל שנאמר "כי בידך אפקיד רוחי", והוא מחזיר אותה אליו כאילו היא חדשה. וזהו "חדשים לבקרים רבה אמונתך". ולפיכך אמרו חכמים שלא לישן בערב קודם התפילה, וגם לא יאכל וישתה, רק יתפלל. שבזה נראה שהאדם משעבד נפשו אל השם יתברך, שהוא יגע מן התנועה ומבקש המנוחה ועם כל זה (=ולמרות זאת) משעבד נפשו ומתפלל.

ולפיכך על ידי אלו שלשה תפלות, האדם משעבד כל שלשה דברים שהם לאדם כמו שהתבאר: אם גופו, אם ממונו, אם נפשו – אל השם יתברך. ובזה הוא תחת רשות העילה (=הקב"ה – הבורא והסיבה של המציאות) בכל חלקיו אשר יש לו. והוא פירוש הגון".

(ספר נתיבות עולם א – נתיב העבודה – פרק ג)

בשחרית האדם רוצה להמשיך לישון, שכן שנת הבוקר יקרה לו. כשהוא נלחם בגופו ומתפלל, הוא "משעבד את גופו" לה'. במנחה, בשעת העסקים, האדם מוותר על רווחים אפשריים ופונה להתפלל, ובכך "משעבד את ממונו". בערבית, למרות העייפות הנפשית והרצון לנוח מעמל היום, האדם נלחם להתפלל, ובכך משעבד את נפשו לה'. כשהאדם מוסר את שלושת הדברים הללו לה', הוא מתקרב אליו ומתדבק בו בכל צדדי האישיות.